

Antwoordkernen bij Eureka 1 2-de herziene druk, Amersfoort 2009-2010

Antwoordkernen zijn vrijwel nooit volledige zinnen. Antwoordkernen geven alleen aan, wat er beslist in het antwoord moet staan.

De bedoeling is, dat je eerst zelf de antwoorden vindt/bedenkt. Daarna maak je er zelf goede *eigen* zinnen van. Pas achteraf controleer je, of je antwoord goed is. Vaak is het geen kwestie van goed of fout, maar van volledig of niet volledig.

Wat zijn de regels voor het maken en nakijken van opdrachten:

Indelen

1. **Voor** in het schrift komen de aantekeningen te staan en ook de uitwerkingen
2. **Achterin** het schrift komen de opdrachten te staan

Opdrachten:

3. Alle opdrachten moeten gemaakt worden. De antwoorden moeten in **HELE** zinnen uitgeschreven worden.
4. Je slaat steeds een regel over tussen de opdrachten.
5. Alle antwoorden moeten nagekeken worden:
 - a. Is een antwoord goed, dan zet je met **RODE** pen een voor de kantlijn.
 - b. Is een antwoord fout en je snapt *waarom* je antwoord fout is verbeter je met **RODE** pen.
 - c. Is een antwoord fout en je snapt *niet* waarom je antwoord fout is dan zet je met **RODE** pen een **?** voor de kantlijn. Dat moet je dus vragen in de les.

Soms komt er bij de antwoordkernen **xxx**: dat betekent: zo'n antwoord moet je helemaal zelf bedenken. Vaak gaat het dan om een eigen mening, of een eigen voorbeeld: zoiets kunnen we natuurlijk niet voor je bedenken.

→ betekent: de opdracht is geen vraag. Je moet alleen de opdracht lezen. De vraag komt dan daarna: zie bij opdracht 6→; de vraag staat bij 6.1. en volgende

..... betekent, dat wat op de stippellijn moet, overgenomen moet worden uit het boek.

Antwoorden met blauw zijn vwo-antwoorden

1. De Nederlanden in de prehistorie (voor 50 v. Chr.)

1.1. inleiding

- 1 Hoogersmilde, Ureterp, Willemstad, Geldrop, Budel (Noord) {ook Maastricht (Limburg) en Rhenen (Utrecht) volgens hoofdstuk 1.2. }; Lommel, Rémouchamps, Huissoniaux, Deteringen, Presles, Spy, St. Symphorien, Les Wartons, Ciply, Spiennes (Zuid)
- 1.1 Noord: Drenthe, Friesland, Noord-Brabant. Zuid: [Belgisch] Limburg, Luik, Namen, G-H Luxemburg, Henegouwen
- 1.2 Noord: Zeijen, Eext, Exloo, Schoonoord, Swifterbant, Voorschoten, Vlaardingen, Hazendonk, Haamstede, Hilversum, Sittard, Geleen, Maastricht, Elsloo (Drenthe, Flevoland, Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Holland, Limburg); Zuid: Dentergem, Kimmelberg (West-Vlaanderen), Bosvoorde (Brussel), Obourg (Henegouwen), Han, Aarlen, Wéris (Belgisch Luxemburg), Luik (Luik), Rosmeer (Belgisch Limburg) **In dit antwoord is 1.3. al verwerkt!!!**
- 2 Spy
- 2.1 België (Namen)
- 2.2 Jachtbetovering
- 2.3 Lascaux (F), Altamira (E)

1.2. De prehistorie van de Lage Landen

- 3 Periode uit de geschiedenis van de mens, waarover **ALLEEN ongeschreven bronnen** informatie geven
- 3.1 * 200.000 v. Chr (Rhenen en Maastricht); Nederlanden († 50 v. Chr (inclusief ‘België’) → Nederland: 12 voor Christus (Romeinse generaal Drusus!)
- 3.2 Icoon: voor 3000 v. Chr. Nederland ‘later’ in geschreven bronnen vermeld; ontwikkeling loopt achter op andere gebieden
- 3.3 Het ontstaan van de eerste stedelijke gemeenschappen

4

vergelijkingspunt	preagrarisch	agrarisch
<i>bestaansmiddelen</i>	Jagen en verzamelen	landbouw
<i>gelaagdheid</i>	Ontbreekt (wel man-vrouw?)	Boeren, ‘geestelijkheid’ / ‘adel’, ambachtslieden
<i>specialisatie</i>	Geen (medicijnman/sjamaan?)	Boeren-ambachtslieden-bestuur/godsdienst
<i>techniek</i>	eenvoudig	ontwikkeld

- 4.1 Landbouw zorgt voor voedseloverschot (1); van voedseloverschot kunnen mensen vrijgesteld worden van agrarisch werk (2);
 - 4.2 niet-voedselproducerenden (= specialisatie = meer beroepen dan alleen voedselproduceren) worden aparte lagen (3)
 - 4.3 techniek- bestaansmiddelen- specialisatie- gelaagdheid { bestaansmiddelen kunnen ook veranderen door natuurlijke omstandigheden, maar daarop reageert de mens met techniek!}
 - 4.4 gelaagdheid
- 5 **graven** bestaande uit draagstenen en dekstenen
- 5.1 Trechterbeker
 - 5.2 Xxx
- 6
- 6.1 Terpbewoning (‘strijd’ tegen het water)
 - 6.2 Primair. Externe verklaring: in de toelichting staat dat Plinius deelnam aan de veldtocht van Corbulo = zelf gehoord, zelf gezien, zelf meegemaakt. Interne [uit de tekst] verklaring: het lijkt hier op een verslag
 - 6.3 Informatief: feiten worden geïnterpreteerd. Er zijn zelfs enige subjectieve woorden als: armzalig
 - 6.4 Plinius is geen zelf-geschreven bron (historie), maar een Romeinse (door anderen geschreven) bron (protohistorie)

2. De Nederlanden in de Romeinse Tijd (50v – 400 n. Chr.)

2.1. Het Romeinse imperialisme richt zich op het westen

- 7 Belgica en Germania Inferior
- 8 Limes
- 8.1 Forten langs de limes; heerwegen; vestiging van kolonisten en veteranen
- 8.2 Leveranciers van voedsel en gereedschap

- 9 Sluiten van verdragen met de ene stam tegen de andere. Doel: het winnen van bondgenoten die profieten van de Romeinse aanwezigheid
- 9.1 Burgerrecht wordt niet aan iedereen, maar aan inheemse elites
- 9.2 Angst voor repressie (deportatie en volkerenmoord); voordeel van Romeinse aanwezigheid
- 9.3 Jukius Civilis (Bataven); Ambiorix (Eburonen)
- 9.4 Oorsprong van zelfstandigheid : nationalisme
- 9.5 [Angst voor] verlies van nationale identiteit / buitenlandse bedreiging / bezetting
- 10 →
- 10.1 Profiteren van Romeinse aanwezigheid (1); permanente oorlogstoestand (2)
- 10.2 Hoge belastingen; overheersing;
- 10.3 Vrijheid is een dekmantel; Rome brengt vrede; Rome behandelt de elite gelijkwaardig; bedoelingen van opstandelingenleiders zijn verdacht; belasting is een normaal verschijnsel; hard optreden door Romeinen is incidenteel (natuurramp!)
- 10.4 Wijst alleen op voordelen van Romeinse heerschappij; Romeinse bedoelingen zijn 'law and order'; Romeinen stellen zich paternalistisch op
- 11 →
- 11.1 Opstand tegen Spanse Habsburgers / Tachtigjarige Oorlog; daarna bedreiging door Engeland en Frankrijk
- 11.2 Opstandelingen worden als simpele / onbeschaafde / dronken figuren afgebeeld
- 11.3 Batavia (VOC!)
- 12 de (bewuste) vermenging van de Keltisch-Germaanse cultuur met de Romeinse cultuur.
- 12.1
- ✚ De romanisering was sterker in Zuid-Nederland en België dan in Noord-Nederland;
 - ✚ De invloed van de Romeinen is groot geweest op het gebied van de bestuurlijke en economische organisatie, evenals op het gebied van de ruimtelijke ordening;
 - ✚ De Romeinse invloed blijkt niet alleen uit talrijke archeologische vondsten, maar ook uit overblijfselen in onze huidige cultuur (taal, bestuur en wet, leefwijze en architectuur).
- 13 De vet onderstreepte kenmerken zijn niet/nauwelijks in het Nederlandse kader te bestuderen:
- de ontwikkeling van wetenschappelijk denken en het denken over burgerschap en politiek in de Griekse stadstaat;**
- de klassieke vormentaal van de Grieks-Romeinse cultuur;
 - **de groei van het Romeinse imperium waardoor de Grieks-Romeinse cultuur zich in Europa verspreidde;**
 - de confrontatie tussen de Grieks-Romeinse cultuur en de Germaanse cultuur van Noordwest-Europa;
 - **de ontwikkeling van het jodendom en het christendom als de eerste monotheïstische godsdiensten.**
- 13.1 Al voor de Romeinse komst in de Nederlanden / heeft alleen betrekking op Grieken = geen bemoeienis met de Nederlanden
- 14 →
- 14.1 Uitsluitend gericht op buit (hebzucht); Hebzucht + slavernij (andere wetten, ander recht, ander gezag)
- 14.2 Gallische hoofdman heeft soortgelijke argumenten als Bataafse opstandelingen.

3. De Nederlanden in de Vroege Middeleeuwen (500-1000 A.D.)

3.1. De ondergang van de agrarisch-stedelijke samenleving

- 15 * Preagraisch- *agrarisch- *agrarisch-stedelijk- *industrieel
- 15.1 Dit is wel een juiste historische volgorde, maar er kan een regressie (terugval) plaatsvinden (na agrarisch-stedelijk van de klassieke oudheid volgt terugval naar agrarisch; pas daarna weer agrarisch-stedelijk
- 15.2 De geschiedenis kent per tijd, per gebied, per regio enz. tempoverschillen en of regressies
- 15.3

3.2. het ontstaan van het hofstelsel

- 16 →
- 16.1 Herendiensten (corvées = leveren van arbeid): wrekken op land van de heer; ‘boodschappen’; smederij/timmerhut; hout hakken; bier brouwen; graanmolen; [vrouwen: weven, spinnen
- 16.2 Leveren van goederen
- 16.3 Maalrecht; wijnpers; jacht/-visrecht
- 16.4

Hoge laag	Middenlaag	Onderlaag	Laagste laag
1a geestelijkheid	1 vrije boeren	1 horigen	1 slaven
1b adel			2 lijfeigenen

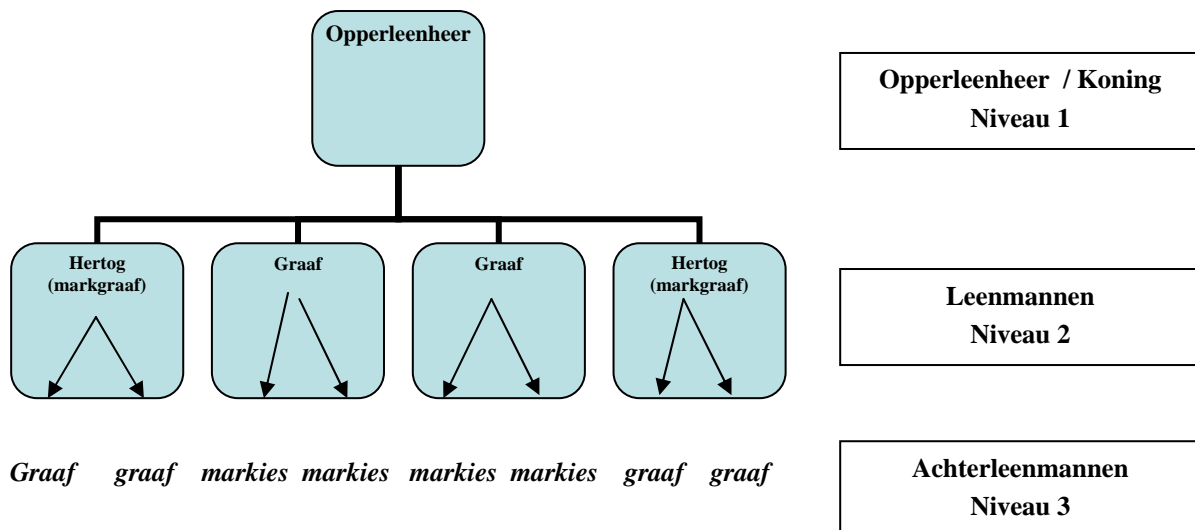
- 17 Onzekere tijden: ‘kleine boeren’ willen bescherming
Schaalvergroting alleen via grote boeren: ‘kleine boeren’ verliezen concurrentie
- 17.1 Waardoor = oorzaakvraag
- 18 Bouwland, woeste grond
- 18.1 Reserve, tenures
- 18.2 Manor house (adel), priester’s house (geestelijkheid)
- 18.3 Serfs houses
- 18.4 Blacksmith
- 18.5 Woodland (woeste grond), field
- 18.6 Fallow = braak; planted = bouwland (akkers): landbouwkundige kennis onvolledig (met name bemesting)

3.3. De Nederlanden onder Frankische heerschappij

- 19 1. ontstaan christelijke gemeenten: tijdicoon 2
 2. Romeins keizer Constantijn de Grote organiseert Rooms-Katholieke Kerk: tijdicoon 2
 3. paus sluit verbond met Franken (Clovis) om kerk te consolideren en uit te breiden: tijdicoon 3
- 20 kerk (kerstening) steunt expansie Clovis (1) christendom scheidt orde en rust voor Clovis (2)
 20.1 waarom
 20.2 Waarom steunde Clovis het christendom?
- 21 [Sint Servaas], Willibrord, Bonifatius
- 22 Centrum van de macht: koning/keizer met *palts*; vorming van *marken* en *gouwen* (deels al in Romeinse tijd: pagi); controle door *zendgraven*
 22.1 33 t/m 61
 22.2 Xxx
 22.3 55 = Fle(t)hite
- 23 Splitsing Frankische Rijk in 3 delen: Neustrië (West-Frankenland); Midden-Rijk; Austrasië (Oost-Frankenland ('Nederlanden op Vlaanderen na in Midden-Rijk!))
 23.1 Nederlanden op Vlaanderen na in Oost-Frankische Koninkrijk (wordt 'Duitse Rijk') Vlaanderen [en Artesië] in West-Frankische Koninkrijk (wordt 'Frankrijk')

3.4. het leenstelsel en de feodale maatschappij

- 24 Franken; edelen van andere Germaane stammen; nazaten van Gallo ('keltisch')-Romeinse grootgrondbezitters
 24.1 Land (grond)
 24.2 Aristocratie
- 25 Noodzaak van trouwe (ruiter-) dienst aan koning
 25.1 Koning (opperleenheer) geeft land in bruikleen (vruchtgebruik) aan adel in ruil voor haar ruiterdienst [daad] en / of bestuurlijke dienst [raad]
 25.2 Militaire dienst = vazal; Beduurlijke dienst = graaf/hertog
 25.3 Zie onder

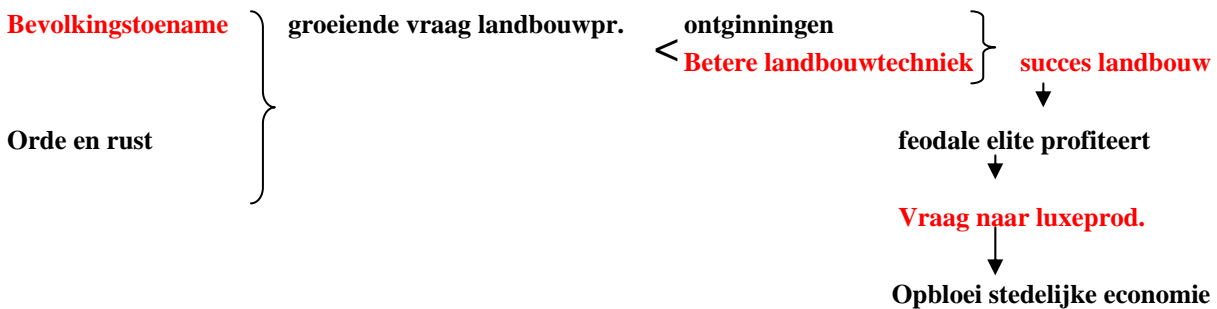

- 25.4 Feodalisering: grond = macht wordt naar beneden doorgesluisd. De lenen (feoda) worden versnipperd. De trouw wordt ook versnipperd. Tussen koning en leenmannen op niveau 3 enz. bestaat geen directe loyaliteit
- 26 Xxx
- 26.1 Hofstelsel levert materiële basis van leenstelsel: zonder het werk/voedsel van de horigen kunnen de heren geen dienst doen in het leenstelsel
- 26.2 Het in elkaar passend systeem van leenstelsel en hofstelsel is kenmerk voor de *feodale maatschappij*.
- 27 Kerk heeft land (1); geestelijken kunnen leenheer en/of leenman zijn (2)
- 27.1 Augustinus
- 27.2 Bisschop/abt als lid van de geestelijkheid moet taak vervullen in leenstelsel (in dit geval militaire dienst): waar ligt de prioriteit/het primaat?
- 27.3 Beide: cartoon meestal geschreven en ongeschreven; subjectief: cartoons altijd subjectief: het gaat niet om informatie verschaffen, maar om de lezer/kijker te overtuigen van mening tekenaar
- 28 →
- 28.1 1: horigheid is straf of beproeving door God; 2. horigheid is strijdig met ‘God is de God van allen’
- 28.2 Bron 1 is afkomstig van geestelijke/bisschop: afkomstig uit adellijke familie
- 28.3 1. geestelijkheid; 2. adel; 3. boeren/horigen
- 28.4 Jezus Christus
- 28.5 Ontbreken van stand van kooplieden/ambachtslieden

4. De Nederlanden in de Late Middeleeuwen (1000-1500 A.D.)

4.1. De terugkeer van de agrarisch-stedelijke samenleving

29. In de Oudheid (b.v. Grieks-Romeinse Tijd) was er ook al een agrarisch-stedelijke samenleving. Deze verdween door de Grote Volksverhuizingen
30. 1.succes agrarische sector; 2. orde en rust leiden beide tot grotere vraag naar luxe producten
- 30.1. bevolkingstoename (‘constante aanwas’)
- 30.2. maar éénderde ligt nu braak.
- 30.3. 1. meer ijzeren gereedschap; 2. paard als trekdier
- 30.4.

- 38. strijd om wie de bisschoppen moet benoemen: paus of keizer
- 38.1. paus wint
- 38.2. samen wereld besturen met paus als leider over geestelijke zaken (kerk) en keizer als hoofd over wereldlijke zaken (staat). [Geen scheiding tussen kerk en staat dus!]
- 39. gothiek: →
kruistochten →
- 39.1. paus wint van keizer (adel), maar kerk verliest uiteindelijk van patriciaat (rijke kooplieden in de steden)

4.4. steden breken macht van de feodale machthebbers

- 40. kruispunt van wegen: ontmoetingspunt van handelaren; bij kasteel of klooster: bescherming
- 41. heer- handel- tol- patriciaat- privileges- stadsrecht- zelfbestuur
uitwerking = xxx
- 42. xxx
- 43. →
- 43.1. xxx
- 43.2. xxx
- 43.3. xxx
- 43.4. xxx
- 43.5. xxx
- 43.6. linker: bisschop van Utrecht. Amersfoort valt onder bisschop van Utrecht.
- 44. poorters = burgers. Rijke poorters in vroedschap. Vroedschap kiest schepenen, later ook burgemeester(s). Schout eerst de vertegenwoordiger van de heer/bisschop.
- 44.1. timocratische (want geldbezittend patriciaat heeft de macht) republiek (want geen gekroond staatshoofd/regering)
- 44.2. xxx
- 45. drie: 3-onderaan: niet-officiële inwoners (armen); 2-midden: ambachtlieden (met meesters als subgroep)
1-top: patriciaat (met bestuurders als subgroep)
- 46. organisatie van mensen met hetzelfde beroep
- 46.1. leerknapp-gezel-meesterknecht [meesterproef]- meester
- 46.2. arbeidsvoorwaarden; kwaliteitstoezicht-vakopleiding- uitkeringen- concurrentiebeperking door prijsbinding
- 46.3. kleermaker, kapper
- 46.4. ongeschreven (beeld; primair (zeer waarschijnlijk door iemand die het zelf gezien heeft); informatief (maker heeft wel wat aan sfeer gedaan: hondje?))
- 46.5. overeenkomst: houden zich allebei met arbeidsvoorwaarden bezig; verschil: gilde verplicht voor bazen (meesters) en personeel (gezellen, knechten), vakbond vrijwillig voor alleen werknemers
- 47. patriciaat
- 47.1. geld: inkomen en bezit
- 47.2. **overbodig: zie 50**

- 58. xxx
- 58.1. xxx

5. Het ontstaan van een onafhankelijk Nederland

5.1. de Renaissance: een nieuwe kijk op de mens en de wereld

- 59. manier van onderzoeken: verklaringen zoeken; beredeneren; denken en waarnemen de basis; KRITISCH
- 59.1. Mens centraal ook in klassieke oudheid; ook kenmerken van 59.

- 60. kunstenaar, wetenschapper

- 61. RK Kerk
- 61.1. inquisitie; boekenindex;

- 62. links: Maria en Jezus menselijk afgebeeld

- 63. heliocentrisch: zon in middelpunt
- 63.1. bevestiging Copernicus; telescoop
- 63.2. Kerk
- 63.3. kaarten maken land- en zeereis navigeerbaar: ontdekkingsreizen
- 63.4. boekdrukkunst

- 64. ad fontes: kritisch bronnenonderzoek, ook van Bijbel
- 64.1. Erasmus
- 64.2. xxx
- 64.3. pausen: zij leven niet met Christus als voorbeeld; machtsmisbruik om ambt te verwerven of te behouden

5.2. De eerste grote golf van Europese expansie over zee

- 65. feodale heersers: macht en grond; kooplieden: handelsbelangen/geld
- 65.1. probeerde kruistochten te misbruiken voor Venetiaanse zakenbelangen (4-de kruistocht naar Constantinopel)
- 65.2. Venetië nummer 1 in economie

- 66. Spanje: vestigingkolonie: landbouw en delfstoffen; Portugal: exploitatiekoonie: handel drijven via factorij
- 67. Marco Polo; Columbus; Magalhaes; Vasco da Gama

- 68. xxx

5.3. De Nederlanden onder Karel V

- 69. Brussel
- 69.1.

<i>Naam bestuursorgaan</i>	<i>taak</i>
Landsheer en landvoogd	Dagelijks bestuur
Geheime raad	Vorbereiding en uitvoering besluiten
Raad van financiën	Financieel advies
Raad van State	Hoge edelen geven politiek advies
Staten-Generaal	Vertegenwoordiging van drie standen: vooral bede is belangrijk

- 69.2. Bourgondische Kreits: zeventien Nederlanden losmaken van Duitse Rijk en samenbundelen tot eenheid
69.3. keizer van Duistland

70. →

- 70.1. decadent/liederlijk/luxueus-pompeus
70.2. bestrijdt decadentie (schilderingen kuisen; hoeren verdrijven)
70.3. **bedoeld wordt 64.3.:** Erasmus heeft op Adrianus VI indruk gemaakt met zijn pauskritiek

5.4. De Nederlandse Opstand

71.	verklaring	gebeurtenis	gevolgen
71.1.	1500-1568	1568-1588	1588-1648

72. Filips II
72.1. oorzaken: vollopen = de gebeurtenis wordt voorbereid; de laatste druppel is de aanleiding
72.2. hetzelfde: brandstof stapelt zich op = oorzaken/redenen. Het lucifertje dat de brandstof laat ontbranden is de aanleiding

73. jodendom-christendom-islam
73.1. jodendom: 1200 v. Chr; christendom: 30 AD = na christis; islam: 622 AD
73.2. jodendom: synagogue; Christendom: kerk; islam: moskee
73.3. Christendom: eerst rooms-katholiek en grieks-orthodox; later roomskatholiek versus protestant
Islam: soennieten en sji'ieten

74. scheuring in de RKK door Maarten Luther: hij wil de RKK hervormen
74.1. Luther; 95 stellingen van protest
74.2. protestantisme

75.

Katholiek	Protestant
Beeld	Woord
Geestelijkheid	Geen geestelijkheid
Traditie en Bijbel	Alleen Bijbel

76. calvinisme heeft recht van opstand is heeft democratische kerkorganisatie
76.1. lagere volk invloed op kerk en geloof; calvinisme keert zich tegen rijkdom

77. doodstraf; inbelagname bezit

78.

1. een 'democratische' kerkorganisatie: niet de geestelijkheid, maar de gemeente van gelovigen bestuurt de kerk;
2. regering en politiek moeten zich houden aan de bijbelse richtlijnen (theocratie);
3. als de regering tegen de voorschriften van God (de Bijbel) ingaat, dan mogen de gelovigen hun gehoorzaamheid aan de regering opzeggen (recht van opstand);
4. een sobere kerk (zonder beelden en andere pracht en praal) die grote waarde hecht aan de (letterlijke) tekst en beeldspraak (het WOORD) van de Bijbel;
5. de idee van een God, die de mensen al bij hun geboorte heeft veroemd of uitverkoren (predestinatie);
6. een sobere, strenge levensstijl van hard werken, zondagsrust en geen werelds vertier.

Johannes Calvinus

78.1. recht van opstand tegen de vorst/het wereldlijk gezag

79. →

79.1. een of de direct betrokkenen (Willem van Oranje) is hier zelf aan het woord: primair = zelf gehoord/zelf gezien/zelf meegemaakt. WvO heeft deze redevoeringen zelf meegemaakt = uitgesproken

79.2. strengheid leidt tot oproer en afvalligheid; tijd van armoede

79.3. ook buiten Nederland meer toegevendheid; gewetensvrijheid beperkt vorstelijke macht

79.4. **niet:** de meeste vorsten vinden dat zij wel over het denken van hun onderdanen mogen oordelen en beslissen

79.5. hij voelt zich gepasseerd door Filips II

80. centralisatiepolitiek van Habsburgers

81. hoge adel; lage adel;

81.1. hoge adel via Liga/onderhandelingen; lage adel via smeekschrift/protest

81.2. particularisme

82. →

82.1. onderste laag: bestaat uit particularisten; middelste laag: grotendeels centralistische dienaren van de vorst

82.2. plaatsvervanger landsheer/vorst

82.3. gewestelijke staten sturen vertegenwoordigers/afgevaardigden naar Staten-Generaal

82.4. gewestelijke staten en Staten-Generaal: daarin zitten de politieke vertegenwoordigers van adel en steden en die zijn particularistisch

82.5. 1=geestelijkheid'2=adel; 3=gegoede burgerij

83. belastingheffing en invloed op handelscontacten

84. handelskapitalisme = vrije handel /vrije markt om optimale winst voor kooplieden te behalen. Dit systeem wil dus geen politieke bemoeienis van de staat = Filips II

84.1. als systeem een oorzaak; als wens van kooplieden een reden

85. stand= op basis van afkomst/familie(-relaties)/geboorte; klasse = op basis van inkomen/bezit/opleiding

85.1. huidskleur/biologische kenmerken; geslacht/sekse; etnische/culturele/godsdiensnige kenmerken

86. aanleiding

87. →
- 87.1. 1. rijkdom van RKK kerk
 2. plakaten = politiek van de vorst
 3. calvinistische dominees
 4. katholieke priesters
 5. betaalde opruiing / ophitsing
- 87.2. 1 t/m 4 zijn vooral conclusies/; 5 zou feit kunnen zijn.
- 87.3. 1 (het arme volk ziet de rijkdom bij de geestelijkheid)
- 87.4. brengt Willem van Oranje in moeilijkheden
- 87.5. 1 laat het volk zelf conclusies trekken (spontane actie); 3 laat het volk zien als slachtoffer van dominees (spontane actie); 5 laat de Beeldenstorm een bewuste georganiseerde actie zijn: volk reageert niet spontaan maar wordt omgekocht.
- 87.6. In het jaar vooraf en het jaar van de Beeldenstorm (1566) zijn de terechtstellingen sterk gedaald. Je zou dus eerder een beeldenstorm verwachten tussen 1560 en 1564

88. xxx

89 afschrikking/intimidatie van opstandelingen door directe keiharde terreur

90. statenvergaderingen mogen alleen door landsheer/landvoogd worden bijeengeroepen; hier door de staten zelf

90.1. WvO stadhouder van Holland

91. fundamentalisme bij katholieken en calvinisten

91.1. problemen tussen opstandelingen leiden tot twee unies

92. →

92.1. Filips gebruikt onderdanen als slaven/ berooft hun van privileges/ beschermt hen niet

92.2. 'een vorst aangesteld door God' / 'dit is niet verkeerd' duidt op verlegenheid

92.3. vorst aangesteld door God

92.4. 'den coninck van Hispanjen heb ik altijd ghe-eert'!

93. 1588: feitelijke onafhankelijkheid; 1648: volkenrechtelijke/wettelijke onafhankelijkheid

94. en 94.1. en 94.2. (o = onbedoeld; b = bedoeld))

<i>Direct</i>	<i>indirect</i>
1 scheiding Nederlanden (b/o)	BE NE LUX (o)
2 Antwerpen economisch geblokkeerd (b/o)	Amsterdam nieuwe centrum (o)
3 adel door oorlogen uitgedund (o)	Gegoede burgerij vult vacuüm op (o)
4 calvinisme leidende godsdienst (b)	Schuilkerken voor andere geloven/geloofsrichtingen (o)

95. →

95.1. In Romeinse Tijd waren de Belgen volgens Caesar harde Kelten die moeilijk te onderwerpen waren. Maar Belgica omvatte niet de Germanen van boven de rivieren!

95.2. republiek gaat nog steeds uit van alle 17 gewesten, dus ook van de gewesten die bij Filips blijven

95.3. nog steeds hoop op totale overwinning

95.4. subjectief: leo/leeuw duidt op kracht = propaganda; alle zeventien gewesten bijeen is wens/gevoelen

6. De Republiek in de Gouden Eeuw

6.1. De Republiek als centrum van de wereldeconomie

96. zekerheid van levering (opslag); contant betalen in edel metaal / Amsterdamse Wisselbank / voldoende scheepsruimte / invoer van buitenlands kapitaal
97. Moederhandel = handel op/van Oostzeelanden; graan/huiden/hout/vis
Straathandel = handel op Middellandse Zee: luxe
Handel op Engeland en Frankrijk; wol/zout/wijn
Koloniale handel: specerijen
- 97.1.
	Handel = primair	
Voorwaarden:		dienstensector
Scheepsbouw en scheepsreparatie		banken en verzekeringen
Dienstensector: banken en verzekeringen		trafiekken = veredeling van grondstoffen
Scheepsbevoorrading: voedsel		aanvoer agrarische grondstoffen
Vrij politiek/religieus klimaat		
98. →
- 98.1. binnenlandse vraag
- 98.2. nationale inkomen per hoofd is tot 1780 groter in Republiek dan in Engeland: binnenlandse vraag
- 99.
Oostzee	41
Noorwegen	4,9
Noord-Rusland	4,9
Noord-Duitsland	6,5
Engeland, Schotland, Ierland	14,5
Noordwest-Frankrijk	5,6
Zuidwest-Frankrijk	10
Spanje, Portugal, Middellandse Zee	10
Walvisvaart	1,3
Vorbijvaart van Frankrijk naar de Oostzee	1,3

6.2. 'Nederland' als koloniale mogendheid

100. →
- 100.1. door VOC geïnstalleerde planters uit Holland
- 100.2. om uitgemoorde Bandanezen te vervangen
- 100.3. VOC
101. vestiging: kolonisten vestigden zich definitief als boeren / planters
Exploitatie: tijdelijke vestiging met het oog op handelen via factorijen
- 101.1. Zuid-Afrika
- 101.2. Java
- 101.3. 1945-1949: Indonesië gevormd 1975: Suriname onafhankelijk

101.4. Nederlandse Antillen en Aruba

102. →

102.1. ontbreekt = 102.2

102.2. het percentage van de ingescheepte slaven dat in goeden doen de overkant in Amerika haalt

102.3. concurrentiepositie van vrije schepen is slechter: WIC wordt centraal gedekt

6.3. De politieke en sociale ontwikkeling van de Republiek in de 17-de eeuw

6.3.1. politieke tegenstellingen in de jonge Republiek

103. 1. Droit Divin: koning regeert namens God zonder verplichtingen aan adel of volk

2. Roi Soleil: koning stralend middelpunt van propagandashow

3. Staatsraison: officiële ideologie: de belangen van de staat =- de koning gaan voor alle belangen

103.1. In Plakkaat van Verlatinghe heeft koning een opdracht om goed te regeren. Bij Machiavelli moet de koning uitsluitend zijn eigen belangen dienen, HOE DAN OOK.

104. Republiek met overheersende invloed van de standen is zeldzaam vergeleken bij absolute monarchie

104.1. Republikeins Rome

104.2. Staten-Generaal = Senaat hebben niet de bevoegdheden van Romeinse Senaat. In Republiek ligt de macht bij de gewesten

105. verbond van zelfstandige gewesten

105.1 Holland-Zeeland-Friesland-Groningen-Overijssel-Gelderland-Utrecht

105.2 Treedt tevens op voor de Republiek als geheel

105.3 Oranjes leveren stadhouders = opperbevelhebbers = politieke zwaargewichten, maar GEEN STAATSHOOFD. Bovendien twee Oranje-takken: de Hollandse en de Friese

106.

vergelijkingspunten	Prinsgezinden : MAURITS	Staatsgezinden: VAN OLDENBARNEVELDT
Binnenlandse politiek	Centrale rol voor Oranjes	particularisme
Buitenlandse politiek	Voortzetting oorlog met Spanje / Engels gezind	Vrede / Frans gezind
Sociaal	Adel	Patriciaat / regenten
Religieus	Streng calvinist = preciezen	Gematigd calvinist/libertijnen = reckelijken

107.1. godsdienstvervolgning leidt tot ondergang

107.2. subjectief: schrijver betoogt / geeft zijn mening nadrukkelijk

107.3. er is ook godsdienstige strijd (moord op Van Oldenbarneveldt). Bovendien: welvaart niet voor iedereen

107.4. Leidt de toegenomen spanning tussen 'autochtonen' en moslims/ allochtonen tot minder welvaart?

6.3.2. politieke tegenstellingen in de jonge Republiek

108. rijkdom verwerven = zelf status verhogen = opklimmen in de maatschappij = sociale mobiliteit [ook dalen is zeer wel mogelijk bij economische crisis/ economische tegenslag

108.1.

ADEL	BURGERIJ	PATRICIAAT	1.
		BREDE BURGERIJ	
		MIDDENKLASSE	
		LOONTREKKERS / DAGLONERS	
		BEZITSLOZEN	

108.2. huwelijken binnen eigen kring = standskenmerk

109. →

109.1. timocratie = weinig families op basis van geld/kapitaalbezit aan de macht

109.2. republiek = zonder gekroond staatshoofd

109.3. timocratische republiek

109.4. sefardiem = Portugees-israëlitische joden (Middellandse Zee); asjkenaziem = Hoogduitse joden (West- en Oost-Europa)

109.5. Franse calvinisten

6.4. Kunst en wetenschap in De Republiek

110. kunstenaars afhankelijk van aristocratische/timocratische opdrachtgevers (enerzijds); anderzijds: kunstenaars zijn scheppend en volgen hun subjectieve gedachten en gevoelens

110.1. waarderende vraag

111. xxx (N.B. moord op Van Oldenbarnevelt en gebroeders De Witt)

112. →

112.1. →

112.2. stokje = oud = eerbiedwaardig en kwetsbaar

112.3. Vondel

112.4. bron: bewondering [strenge mannen tegenover hem] bron op baldzijde 64: Vondel kiest kant van Van Oldenbarnevelt: vader der vaderlands: Mijn wens behoeft u onbreekbaar, o stok en stut: die geen verrader, maar 's vrijdoms stut, en Hollands Vadere

112.5. 13 mei 1619: Johan van Oldenbarnevelt wordt in Den Haag onthoofd.

113. zonder bewijs geen waarheid: twijfel. Politiek houdt niet van twijfelende = kritische onderdanen

113.1. scheiding kerk-stat; vrijheid van meningsuiting; democratie. Lichaam en ziel beide onderwerp van studie. Twijfel over God is toegestaan.

113.2. kritisch onderzoek; wetenschap niet afhankelijk van godsdienst

- 114. technologie. Natuurkunde bijv. is theoretisch. Natuurkundige theorieën toepassen op techniek
- 114.1. Stevin, Van Leeuwenhoek, Christiaan Huygens
- 114.2. Blaeu drukt de werken van alle kritische wetenschappers: grote verspreiding

7. De Republiek in de 18-de eeuw

7.1. Kunst en wetenschap in De Republiek

- 115. toegenomen concurrentie (=relatieve achteruitgang)
 - 115.1. koloniale handel neemt positie van bulkhandel (moederhandel) over
 - 115.2. van patria met nijverheidsproducten naar West-Afrika. Vandaar met slaven naar Amerika. Tenslotte met koloniale waren (suiker) terug naar patria.

- 116. →
 - 116.1. primair: 20; tertiair: 44
 - 116.2. meer dan 10% (100 naar 90.5)
 - 116.3. primair: landbouw gelijk, visserij van 100 naar 11, c.q. 2
 Secundair: van 100 naar 66
 Tertiair: de drie subbranches te zamen: van 100 naar 115
 - 116.4. waarderende vraag

- 117. door volksoproer bewerkstelligd
 - 117.1. Willem III ook koning van Engeland; Willem IV: stadhouder van heel de Republiek

- 118. niet-aristocratische elite in de steden
 - 118.1. politiek: macht over steden
 economisch: rentenieren
 sociaal: stand
 cultureel: kunstcollecties, buitenhuizen, pruiken

- 119. Willem IV laat regentenfamilies ongemoeid
 - 119.1. brede burgerij: veel economische macht; geen politieke macht
 kleine burgerij: ambachtslieden, weinig economische macht; geen politieke macht
 - 119.2. werden in hun streven naar meer gelijkheid geblokkeerd door regenten
 - 119.3. oorzaak: WAARDOOR....

- 120. groot vertrouwen menselijk verstand / intellectuele stroming
 - 120.1. verzet tegen absolute vorst en absolute kerk; voor vrijheid van meningsuiting en drukpers
 - 120.2. Diderot: Encyclopedie Turgot: vrije economie / bevordering van de landbouw (fysiocraten)

7.2. Verlichting: nieuwe ideeën over mens, natuur en maatschappij

121

Voltaire	Deïsme	xxx
Rousseau	volkssoevereiniteit	xxx
Montesquieu	Trias Politica	xxx

- 121.1. Rousseau: bestuur is mensenwerk. Voltaire maakt God los van maatschappij/bestuur
- 121.2. wetegevend: maken van wetten; goedkeuren van begroting; controle uitvoerende macht
uitvoerend: dagelijks bestuur
rechterlijk: onahankelijke rechter voor conflicten burger-burger en burger-staat
- 121.3. art. 3/6/15 = Rousseau: volkssoevereiniteit; Voltaire: art. 7/10/11/: verdraagzaamheid en rechtsstaat

- 122. →
- 122.1. door eigendom ontstaat verschil (rijk-arm) tussen mensen
- 122.2. ongelijkheid is door God gewild
- 122.3. 122.1.Rousseau: Verlichting; 122.2.Anselmus van Laon: feodale Middeleeuwen;
- 122.4. Amerikaanse Revolutie = 1776 = Thoams Jefferson = verwant met 122.1. (Verlichting)

7.3. De apriottische revolutie (1781-1798)

- 123. patriotten zijn aanhangers van Verlichting
- 123.1. Frankrijk
- 123.2. einde corruptie/vriendjespolitiek
moderniseren economie
vaderlandsliefde / eenheidsstaat
kennis is deugd

- 124. aristocratische en democratische patriotten
- 124.1. arist.: terug naar staatsgezinden/geen democratisering en geen Oranje
dem. Democratisering en geen Oranje
- 124.2. democratische patriotten

- 125. →
- 125.1. stelen van het volk / slemppartijen
- 125.2. vergelijking met varkens
- 125.3. woord: (spottend) dapperheid; beeld: copuleren onder Franse bescherming (tenue)

- 126. 1. tegen Frankrijk; 2. Oranje familie van Engeland
- 126.1. Pruisen: broer van vrouw Willem V / bedreigd door Frankrijk

- 127. Harris als Brits 'geheim agent' organiseert / Engelse geld
- 127.1. gschreven, secundaire, informatieve (feiten en conclusies) bron. [geschiedenisboek, baseert zich op bronnen: 'our new party is citaat].
- 127.2. bron is Harris: primaire bron
- 127.3. wankelmoedige tegenstanders/ energiek,...genoot van intriges (zekere bewondering voor Harris)

128. zijn huis is aangevallen door Oranjeklanten
- 128.1. primaire bron: hij heeft zelf verklaring afgelegd over wat hij heeft meegemaakt
- 128.2. officieel verslag bij justitie duidt op betrouwbare betrouwbare
- 128.3. niet: Biljtjes (scheepstimmerlieden) zijn Oranjegezind
129. merendeel uit onderste bevolkingslagen (gezeten burgers in minderheid)
130. 1. 1781-1787: Patriotten winnen 2. 1787-1795: Oranjepartij wint positie terug 3. > 1795: patriotten aan de macht met Franse steun
131. scheiding kerk-staat
afschaffing standenmaatschappij
afschaffing gilden / poorterschap
invoering eenheidsstaat
- 131.1. godsdienstvrijheid / geloof privézaak / geen privileges meer voor gereformeerde kerk / burgerlijk huwelijk exclusief geldig
Gelijkheid van ieder voor de wet
Vrije economie = vrije concurrentie / geen onderscheid tussen soorten burgers in steden
Statenbond = losse gewesten verdwijnt. Centraal bestuur voor alle gewesten
- 131.2. Nationale Vergadering = gekozen volksvertegenwoordiging
- 131.3. uitsluiting vrouwen, uitkeringstrekkers en oranjegezinden
132. ook algemeen christelijk karakter
- 132.1. beweging voor opvoeding en onderwijs, tegen zedeloosheid
- 132.2. weldenkende / zonder onderscheid geloof of staatkundige richting
133. xxx
- 133.1. xxx
134. xxx
- 134.1. xxx